

УДК 343.

N. Semenyuk

THE CONCEPT OF THE TIME OF COMMISSION AS AN ELEMENT OF THE OBJECTIVE ASPECT OF A CRIME UNDER CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Н.М. Семенюк

*аспірант кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ*

ПОНЯТТЯ ЧАСУ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Питання, які стосуються часу вчинення злочину, як ознаки об'єктивної сторони, певною мірою підлягали увазі науковців. Проте до цього часу ця проблема не знайшла свого належного дослідження не дивлячись на те, що вона є надто важливою для теорії кримінального права та правозастосовної практики правоохоронних органів і судів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню проблем поняття часу вчинення злочину присвятили свої праці наступні вчені: Ю.Е. Пудовочкін, В.М. Кудрявцев, Р.В. Вереша, В.К. Матвійчук, І.О. Харь, М.І. Карпенко, М.І. Панов, А.А. Музика, В.Б. Малінін, Ю.А. Пономаренко, А.М. Медведєв, М.І. Блум, В.А. Якунин, Є.П. Ємельянов, А.Г. Герцензон, А.І. Ігнатов, М.Д. Дурманов, Я.М. Брайнін, А.В. Савченко, І. Звечаровський, О.К. Процюк, І.А. Вартилицька, Т.М. Приходько, О.О. Семенюк, В.Д. Чабанюк та ін. Проте до цього часу ці питання не знайшли свого належного з'ясування.

Мета статті. Полягає у з'ясуванні поняття часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину.

Основні результати дослідження. Усі об'єктивні ознаки складу злочину можуть бути розділені на два види: обов'язкові і факультативні. До обов'язкових відносять ті, які властиві не тільки реальності самого злочинного факту, але й нормі права, в якій подібні факти знайшли своє описання. Слід акцентувати увагу на тому, що факультативні ознаки об'єктивної сторони за своєю суттю є такими, як і обов'язкові, мають інше юридичне значення. У тому випадку, коли факультативні ознаки в доповнення до інших обов'язкових ознак визначають вид конкретної злочинної дії і відрізняють її від подібної, вони згадуються в законі і стають обов'язковими, оскільки є ознаками, за допомогою яких конкретний злочин можна кваліфікувати по певній статті КК України. У тому випадку, коли вони такої ролі не виконують, то для законодав-

ця вони перестають існувати в тому сенсі, що ними як ознаками, що потребують наявності певних подій, не цікавляться, тобто вони знаходяться за межами конкретного складу злочину. Проте, таким чином «факультативність» часу вчинення злочину не означає другорядності цієї ознаки об'єктивної сторони злочину, оскільки, якщо вона вказана в диспозиції конкретної кримінально-правової норми, то для цього конкретного злочину стає обов'язковою або факультативною, і ця ознака часу вчинення злочину входить до кола обставин, що підлягають доказуванню по кожному кримінальному провадженню, відповідно, має власне доказове значення, тобто є необхідною фактичною характеристикою кожного конкретного злочину.

Слід погодитися з твердженнями, що мають місце в існуючих публікаціях, що в літературі з кримінального права проблема поняття часу вчинення злочину не отримала належного висвітлення, в статтях Особливої частини КК час вчинення злочину зустрічається досить рідко [1, с. 114; 2, с. 395]. Окремим аспектом часу вчинення злочину приділено більше уваги в рамках інших наук, зокрема, в криміналістиці, кримінології, кримінально процесуальному праві. Неприродність такого становища є очевидною та свідчить про не доопрацювання в доктрині кримінального права, оскільки кримінально-правова характеристика діяння є відправною точкою для криміналістичної і кримінологічної характеристик [2, с. 395]. Кримінально-правова характеристика часу як ознаки об'єктивної сторони злочину в значній мірі визначає зміст предмета доказування, форми здійснення якого закріплені в кримінальному процесуальному законі і розробляється кримінально процесуальною наукою. У підручниках і навчальних посібниках із загальної та особливої частини кримінального права, як свідчать зроблений аналіз усіх джерел, зміст цієї ознаки об'єктивної сторони злочину не розкривається і рідко пропонується, а також визначення дуже розмите. Крім того фундаментальні монографічні дослідження, присвячені об'єктивній стороні злочину, питанню часу вчинення злочину належної уваги також не приділяли [3, с. 1–244; 4, с. 1–216; 5, с. 144–167].

З метою поглибленого вивчення часу, який виступає в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони конкретного злочину, звернемося до досліджуваних джерел. Термін «час» трактується наступним чином: «Послідовна зміна годин, днів, місяців, років, і т. ін. Наука тривалості всього того, що відбувається, здійснюється... час вчинення злочину — момент, в який злочинець скоїв кримінально караний злочин...» [6, с. 1594]. Русско-Український словарь (видавництво «Наукова думка», Київ 1968 р.) тлумачить час наступним чином: «пора дня, година, доба...» [7, с. 169]. Словарь русского языка С.Н. Ожегова пояснює термін «время» наступним чином: «... продолжительность, длительность, которая измеряется секундами, минутами, часами, промежутком той или иной деятельности, в который совершается что-то... время года (осень, весна, зима, лето)...» [8, с. 85].

Аналіз тлумачення терміну «час» у довідкових джерелах дає можливість виокремити з них наступні позитивні положення: 1) час — це міра тривалості всього того, що відбувається, здійснюється; 2) час вчинення злочину — момент в який злочинець вчинив кримінально караний злочин; 3) час — це пора дня,

року, доби; час — це тривалість чого-небудь, вимірювана секундами, хвилинами, годинами; 4) певний момент, в який відбувається що-небудь (весна, літо, осінь, зима).

Наразі ще потрібно звернутися з метою з'ясування часу вчинення злочину до юридичних довідників: 1) «Словарь по уголовному праву. Отв. ред. А.В. Наумов» трактує час вчинення злочину — як певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин. Частина 1 ст. 9 КК РФ» [9, с. 43]; 2) «Юридична енциклопедія / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.)» тлумачить час поняття «час вчинення злочину» — це «певний проміжок часу (та чи ін. частина року, місяця, тижня, доби), протягом якого особа вчиняє передбачену крим. законом дію або бездіяльність (незалежно від моменту настання суспільно небезпечних наслідків)... Крим.-прав. значення Ч.в.з. має лише у випадках, коли він передбачений у диспозиції статті Особливої частини КК України» [10, с. 386–387].

Аналіз юридичних довідників дозволяє нам використати з них позитивні положення: 1) що час вчинення злочину — це певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин ч 1 ст. 9 КК РФ; 2) час вчинення злочину — це певний проміжок часу (та чи ін. частина року, місяця, тижня, доби), протягом якого особа вчиняє передбачену крим. законом дію або бездіяльність (незалежно від моменту настання наслідків).

Проте і ці позитивні положення мають бути підкріплені існуючими поглядами в існуючих публікаціях на поняття часу вчинення злочину. Що вважати часом вчинення злочину: час вчинення діяння, чи час настання наслідків? В юридичній літературі були висловлені різні точки зору що до цього: 1) А.В. Наумов — наполягає на тому, що час вчинення злочину як ознака складу злочину — це певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин [11, с. 340]; 2) В.Б. Малінін — заявляє, що час вчинення злочину — це певний період або момент, описаний в диспозиції кримінально-правової норми, що має кримінально-правове значення, в який було виконано суспільно небезпечне діяння або настав злочинний результат, тобто вчинено злочин. [12, с. 414]; 3) В.А. Номоконов — стверджує, що «час вчинення злочину — конкретний період часу, коли вчиняється злочин. В російському кримінальному законодавстві час визначається в двох аспектах. У деяких статтях КК час означає продовження, тривалість якого-небудь діяння, вимірювану в одиницях часу (ст. 337 КК РФ). Друге значення часу — певний період, в який відбувається що-небудь. У цих випадках вирішальне значення має не сама тривалість діяння, а подія, при якій діяння вчиняється. Так, ст. 141 і 142 КК РФ свідчать про порушення виборчих прав, що передбачає вчинення передбачених ними злочинів під час виборчої кампанії [12, с. 367–368]; 4) Р. В. Верша — запевняє, що час вчинення злочину — це означений у законі проміжок часу, протягом якого може бути вчинено злочин [13, с.117]; 5) Ю.Е. Пудовочкін — стверджує, що КК РФ дав чіткі вказівки відносно правил визначення часу вчинення злочину, згідно ч. 2 ст. 9 КК РФ часом вчинення злочину визначається час вчинення суспільно небезпечної дії (бездіяльності) незалежно від часу настання наслідків [14, с. 117]; 6) М.І. Панов під часом вчинення злочину

розуміє певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого вчиняється суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки [14, с. 117]. «В статтях Особливої частини КК час вчинення злочину зустрічається досить рідко. Так, деякі статті містять вказівку на вчинення злочину у воєнний час (ст.ст. 56, 257 КК), або в заборонений час (ст.ст. 161, 162 КК). У більшості випадків вчинення діяння у воєнний час утворює кваліфікуючий або особливо кваліфікуючий склад злочину (наприклад п. «б» ст. 236, п. «б» ст. 239, п. «б» ст. 232, п. «в» ст. 240, п. «е» ст. 244 КК та ін.)» (КК 1960 р.) [15, с.114]; 7) Є.В. Благов — запевняє, що час вчинення злочину — це те, коли здійснюється (відбувається) суспільно-небезпечне діяння [16, с. 64]; 8) О.М. Городнова переконує, що час вчинення злочину — це сукупність ознак, які характеризують час вчинення суспільно небезпечної дії (бездіяльності) незалежно від часу настання наслідків [17, ст. 33]; 9) В. К. Матвійчук — заявляє, що час вчинення злочину — це час доби, року, неділі, місяця, конкретний період, коли відбувається подія злочину [18, с. 158]; 10) В. К. Грищук — стверджує, що час вчинення злочину — це час вчинення особою передбаченої кримінальними законами дії або бездіяльності (ч. 3 ст. 4 КК України) [19, с. 245]; 11) М.І. Ковальов стверджує, що під часом вчинення злочину закон звичайно розуміє не просто певний час доби або час року, а конкретний період, в який відбувається якась подія, що може обтяжувати або пом'якшувати кримінальну відповідальність [20, с. 166]; 12) М.Д. Дурманов — повідомляє, що час в розумінні тієї або іншої частини року, місяця, тижня або доби дуже рідко вказується в якості ознаки складу злочину [21, с. 135]; 13) М.Й. Коржанський — переконує, що час вчинення злочину — це така ознака об'єктивної сторони, яка позначає, коли злочин було вчинено або, що одне й те саме, коли законом заборонено чинити такі дії [22, с. 207]; 14) Ф.Г. Бурчак — переконаний, що «під часом вчинення злочину закон звичайно розуміє не просто певний час доби, або року, а конкретний період, коли відбуваються якісь події, які можуть обтяжувати або пом'якшувати кримінальну відповідальність. У цьому визначенні вірно підмічений зв'язок часу з подіями соціального характеру, але за своїм змістом це визначення ширше того поняття, яке він пояснює, оскільки в ньому міститься інформація і про обставину вчинення злочину. Уявляється, що час виступає в якості ознаки складу злочину лише тоді, коли він указаний в законі в розумінні тієї або іншої частини року, місяця, тижня або доби, наприклад «заборонений час як ознака складу злочину, передбаченою ст. 161 КК 1960 р.» [23, с. 134]; 15) В.П. Діденко, В.С. Ковальський, М.М. Титов — стверджують, що час вчинення злочину — це конкретний період, під час якого може бути вчинено злочин [24, с. 61]; 16) М.С. Таганцев вважав, що часом вчинення злочину є час настання наслідків. Це положення впливало із загальної концепції про застосування у всіх випадках більш пізньої версії закону, навіть якщо він був більш суворий [25, с. 85]; 17) М.І. Бажанов зазначає що час вчинення злочину — це певний проміжок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки [26, с. 57]; 18) авторський колектив кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ у своєму мультимедійному навчальному посібнику наводить таке визначення часу

вчинення злочину: «це певний відрізок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки. Він є обов'язковою ознакою складу конкретного злочину в тих випадках, коли його зазначено в законі як ту чи іншу частину року, місяця, тижня або доби [27, с. 64]; 19) В українській кримінально-правовій доктрині існує думка, що час вчинення злочину — це певний часовий період, протягом якого був вчинений злочин (кримінально-правове значення ця ознака має лише у випадках, коли вона передбачена у диспозиції відповідної статті Особливої частини КК [28, с. 53]; 20) передбачене ККРФ положення про те, що часом вчинення злочину є час вчинення діяння, відповідає принципу суб'єктивного інкримінування, а юридичною основою такої норми є те, що суб'єктивне ставлення особи до своїх вчинків і дій пов'язано із законом, що діяв на час вчинення дії чи бездіяльності [29]; 21) слід звернути увагу на те, що це стосується також необережних злочинів, оскільки суспільна небезпека особи виявляється і тоді, коли вона, передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків, самовпевнено розраховує на їх попередження, і тоді, коли вона, хоч і не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків, але при необхідній уважності та обачливості мала та могла їх передбачити [30, с. 29]; 22) А.М. Ігнатов — зазначає, що виходячи з того, що оскільки підставою відповідальності кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство вважає наявність складу злочину, тобто наявність усіх ознак, що визначають злочин і вказаних в кримінальному законі, то злочин слід уважати вчиненим, коли будуть установлені всі ці ознаки, включаючи наслідки [31, с. 26]; 23) М.І. Блум і А.А. Тілле вважають, що в злочинах, де результат віддалений у часі від діяння, що його викликало, часом вчинення злочину буде час вчинення самого діяння, яке утворює об'єктивну сторону конкретного злочину [33, с. 48].

Аналіз існуючих поглядів на поняття часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони злочину, дає нам можливість виділити з них наступні, певною мірою, позитивні положення: 1) час вчинення злочину — це певний часовий період, протягом якого може бути вчинено злочин ч. 1 ст. 9 КК РФ; 2) час вчинення злочину — це певний проміжок часу (та чи інша частина року, місяця, тижня, доби), протягом якого особа вчиняє передбачену КК дію або бездіяльність; 3) час вчинення злочину — це певний період або момент, описаний в диспозиції кримінально-правової норми, що має кримінально-правове значення, в який було виконано суспільно небезпечне діяння або настав суспільно небезпечний результат, тобто вчинено злочин; 4) час вчинення злочину — це конкретний період часу, коли вчиняється злочин: а) час означає, продовження, тривалість якого-небудь діяння, вимірювану в одиницях часу (ст. 337 КК РФ); б) певний період, в який відбувається що-небудь (тут вирішальне значення має не сама тривалість діяння, а подія при якій діяння вчиняється, наприклад, порушення виборчих прав під час виборчої кампанії; в) час вчинення злочину — це означений в законі проміжок часу, протягом якого може бути вчинено злочин; г) часом вчинення злочину визнається час вчинення суспільно небезпечної дії (бездіяльності); 5) під часом вчинення злочину розуміють певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого вчиняється сус-

пільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки; 6) час вчинення злочину — це сукупність ознак, які характеризують час вчинення суспільно небезпечної дії (бездіяльності); 7) час вчинення злочину — це час доби, року, тижня, місяця, конкретний період, коли відбувається подія злочину; 8) часом вчинення злочину є час настання наслідків; 9) час вчинення злочину — це певний проміжок часу протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки.

Проте і ці позитивні положення ще не дають нам запропонувати повноцінне визначення часу вчинення злочину. З цією метою варто звернутися до чинного КК України, а також до обґрунтувань тих розбіжностей, які існують в існуючих поглядах, до прикладів, що впливають із КК 1960 та 2000 рр. Тому, виходячи з предмета, нашого дослідження перш за все звернемося до обґрунтування розбіжностей в існуючих джерелах щодо часу вчинення злочину. Так, стосовно часу вчинення злочину, де він зв'язаний лише з діянням, тобто дією або бездіяльністю, існують наступні обґрунтування: 1) А.Є. Якубов запевняє, що «в цьому сенсі часом вчинення злочину є час вчинення діяння і це положення відповідає принципу суб'єктивного інкримінування. Юридичною основою такої норми є те, що суб'єктивне ставлення особи до своїх вчинків і дій пов'язано із законом, що діяв на час вчинення дії чи бездіяльності [33, с. 648], це одночасно стосується необережних злочинів, позаяк суспільна небезпека особи виявляється і тоді, коли вона, передбачаючи можливість настання суспільно небезпечних наслідків, самовпевнено розраховує на їх попередження, і тоді, коли вона, хоч і не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків, але при необхідній уважності та завбачливості мала та могла їх передбачити [33, с. 648]. Водночас принципу суб'єктивного інкримінування відповідає і положення, згідно з яким, якщо свідомістю особи, що вчинила злочинні дії, охоплювалося настання наслідків у момент набрання чинності більш суворим законом, то часом вчинення злочину, буде час настання наслідків (при цьому вирішальне значення має те, що особа зробила все від неї залежне для настання цих наслідків і немає значення чи мала особа можливість запобігти настанню наслідків) [33, с. 649]; 2) М.Н. Блум і А.А. Тилле вважають, що в злочинах, де результат віддалений у часі від діяння, що його викликало, часом вчинення злочину буде час вчинення самого діяння, що створює об'єктивну сторону конкретного злочину [32, с. 48].

На переконання С.М. Джалилян більш послідовною точкою зору для «простих» злочинів, які не обтяжені в часі є та, яка співпадає із законодавчим рішенням: ч. 2 ст. 9 КК РФ часом вчинення злочину визначається час вчинення суспільно небезпечної дії (бездіяльності) незалежно від часу настання наслідків. Очевидно, що діяння повинно визнаватися злочином в момент його вчинення. Особа вже в момент вчинення діяння повинна усвідомлювати його значення і міру відповідальності [34, с. 15–16]. У ч. 3 ст. 4 КК України також зазначається, що часом вчинення злочину визнається час вчинення особою передбаченої законом кримінальної відповідальності дії або бездіяльності [36]. С.М. Джалилян переконана в тому, що «визнання ж часом вчинення злочину час настання наслідків — дозволить у випадку прийняття більш суворого зако-

ну в період між закінченням діяння і настання наслідків застосувати його до суб'єкта. Більш того в цьому випадку можливим стане і притягнення до кримінальної відповідальності за ті діяння, які взагалі не визнавалися злочинами (і, відповідно, караними) в момент їх вчинення, а також притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що не досягали до часу вчинення діяння віку кримінальної відповідальності (цей підхід суперечить принципу справедливості) [34, с. 16].

Для того, щоб правильно застосувати належний закон, на наше переконання, необхідно, зокрема точно визначити час вчинення злочину, а також час вступу закону в силу. Проте при цьому потрібно нагадати, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим кодексом (ч. 1 ст. 2 КК України) тобто містить усі ознаки конкретного складу злочину [35].

Натомість законодавець вже в ст. 4 КК України визнає, що підставою кримінальної відповідальності є лише елементи об'єктивної сторони — діяння, тобто дії (бездіяльності), що є протиріччям між двома нормам ч. 3 ст. 4 та ч. 1 ст. 2 КК України.

Слід погодитися з думкою, що є в юридичній літературі, що названа вище позиція була запозичена з німецького кримінального права, де більшість злочинних діянь передбачених Особливою частиною КК, носять так званий «матеріальний характер», тобто в ознаки складів відповідних злочинів включені певні наслідки, а тому вчинення суспільно небезпечної дії, яка ще не настала наслідків, не містить усіх ознак складу злочину. У цьому випадку можна говорити тільки про замах на злочин [35, с. 17]. Вирішення цього питання, що міститься в ч. 2 ст. 9 КК РФ (а в чинному КК України — ч. 3 ст. 4), не буде сприяти притягненню до відповідальності осіб, винних у вчиненні триваючих і продовжуваних злочинів і, особливо, співучасників таких злочинів, які приєднувались на стадії закінченої дії або бездіяльності, але до настання наслідків, передбачених законом, оскільки триваючий злочин містить не одномоментний характер, а є злочинним станом, то він має кваліфікуватися за законом, діючим у момент припинення злочинного стану [36, с. 53].

Натомість стосовно часу вчинення злочину, де він зв'язаний з наслідками, існує таке пояснення, що це положення впливало із загальної концепції про застосування у всіх випадках більш низької версії закону, навіть, якщо він був більш суворий [25, с. 85].

Автор публікації приводить наступні приклади часу вчинення злочину: 1) А.А. Музика, зокрема, як «необхідну ознаку осн. складу злочину називає (напр., умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів — ст. 117 КК; час виконання робіт з підвищеною безпекою — ст. 272), в інших — як кваліфікуюча ознака (напр., самовільне залишення військ, частини або місця служби карається більш суворо залежно від тривалості відсутності військовослужбовця строк, служби — ч. 2 і 3 ст. 407). Ч. в. з. може впливати на ступінь сусп. небезпеки посягання. Так, учинення хуліган, дій (ст. 296) під час проведення масових заходів підвищує ступінь сусп. небезпеки вчиненого, і ця обставина повинна враховуватися при індиві-

дуалізації покарання. ... Ч. в. з. має значення для: встановлення наявності або відсутності ознак перевищення меж необхідної оборони ... Ч. в. з. визначається незалежно від часу настання суспільно небезпеч. наслідків злочину. Якщо, напр., убивство було вчинено шляхом отруєння, то Ч. в. з. буде конкр. час доби, коли винним введена отрута в організм потерпілого, а не момент смерті потерпілого, що настала кілька діб потому. У випадках, коли закон описує злочин як ряд взаємопов'язаних дій, Ч. в. з. буде день вчинення останньої з необхідних дій. Якщо злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного (напр., його затримав гр-нин під час замаху на злочин), момент невдалого злочин, посягання і буде Ч. в. з. Для співучасників злочину (виконавця, організатора, підбурювача, пособника), котрі діяли в різний час, Ч. в. з. визначається окремо з урахуванням часу виконання ними своїх ролей у спільно вчиненому злочин, діянні» [10, с. 386–387]. 2) В.А. Номоконов зазначає, що «в деяких статтях КК час позначає тривалість, продовжуваність якого-небудь діяння, що вимірюється в одиницях часу (ст. 337 РФ. Самовільне залишення частини або місця служби). Друге значення часу – певний період, в якому відбувається що-небудь. У цих випадках вирішальне значення має не сама тривалість діяння, а події, при яких діяння вчиняється зокрема, статті 141 і 142 КК РФ говорять що порушення виборчих прав, що передбачає вчинення передбачених злочинів під час виборчих компаній [12, с. 367–368]; 3) В.Р. Вереша звертає увагу на наступні приклади часу вчинення злочину як: «перешкоджання здійсненню виборчого права (ст.157 КК України), неправомірне використання виборчих бюлетенів, підлог виборчих документів або неправильний підрахунок голосів чи неправильне оголошення результатів виборів (ст. 158 КК України), порушення таємниці голосування (ст. 159 КК України) можуть бути вчинені під час проведення виборчої кампанії. Вчинення багатьох злочинів у воєнний час, надає таким злочинам кваліфікованого або особливо кваліфікованого виду [13, с. 117–118]; 4) В.Б. Малінін зазначає, що «час виступає в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони надто рідко. Так, кримінальна відповідальність за злочини проти військової служби, вчинені в воєнний час чи в бойовій обстановці, визначається законодавством РФ воєнного часу ч. 3 ст. 331 КК РФ. Поняття злочинів проти військової служби, а наприклад, перешкоджання здійсненню виборчих прав або роботи виборчих комісій (ст. 141 КК РФ) і класифікація виборчих документів, документів референдуму (ст. 142 КК РФ) передбачає їх вчинення у певний час виборів в органи державної влади та органи місцевого самоврядування або референдуму, а також час підведення їх підсумків ... Указівка на час як на ознаку, що криміналізує те або інше діяння, означає правило, не час як такий (тобто не «астрономічний» час) а, деякий відрізок або період часу, в який відбувається певні події, що впливають якісно на злочин. У таких випадках законодавство веде мову, відповідно, не про час взагалі, як це має місце в статтях про принципи кримінального права, а більш предметно, позначаючи його дозволяють семантичні можливості, без використання власне терміна «час» — чи окремим словом, чи словосполученням...» [2, с. 396–397]; 5) М. В. Володько наполягає на тому, що таким часом вчинення злочину, передбаченого ст. 272 КК, є час виконання робіт із

підвищеною небезпекою; самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю під час бою (ст. 429 КК) [28, с. 98]; часом вчинення опору представникові влади — час виконання ним службових обов'язків (ч. 1 ст. 342 КК) [28, с. 98].

Аналіз прикладів часу вчинення злочину, що нами виписаний з означених публікацій, свідчить, що він неповний, та потребує уточнення і доповнення з чинного КК України. Проте перед цим звернемо увагу на твердження, яке висловила М.І. Блум: «Визначення часу вчинення злочину потрібне, по-перше, для встановлення дії кримінального закону в часі; по-друге, для встановлення протиправності суспільно небезпечного діяння; по-третє, для встановлення часу виникнення кримінальних правовідносин; по-четверте, для встановлення передумов кримінальної відповідальності — осудності та досягнення особою передбаченого законом віку, необхідного для визнання її суб'єктом злочину; по-п'яте, для встановлення давності кримінальної відповідальності» [37, с. 3].

Виходячи з напрямку нашого аналізу чинного КК України звернемося до положень Особливої частини цього нормативно-правового акту, де час має місце як ознака об'єктивної сторони складів злочинів, а також умовою звільнення від кримінальної відповідальності. Виходячи з цього перерахуємо такі ознаки часу: 1) державна зрада — перехід на бік ворога в період збройного конфлікту (ч. 1 ст. 111КК); 2) умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів (ст. 117 КК); 3) згвалтування з використанням беспорядного стану потерпілої особи (ч.1 ст.152 КК); 4) задоволення статевої пристрасті неприродним способом із використанням беспорядного стану потерпілої особи (ч.1 ст.153 КК); 5) перешкоджання здійснення виборчого права або права брати участь у референдумі чи діяльності офіційного спостерігача (ст. 157 КК); 6) неправомірне використання виборчих бюлетенів, підпал виборчих документів або неправильний підрахунок голосів чи неправильне оголошення результатів виборів (ст. 158 КК); 7) незаконне використання виборчого бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз (ст. 158-1 КК); 8) незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму пози встановлених законом строком зберігання (ст.158-2 КК); 9) порушення таємниці голосування (ст. 159 КК); 10) особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першого, другого, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного надходження до бюлетенів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності, сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду (ч. 4 ст. 212 КК); 11) особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона, до притягнення до кримінальної відповідальності, сплатила єдиний внесок (ч. 4 ст. 212-1КК); 12) порушення правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції та ін... (ст. 236 КК); 13) полювання в недозволеній час (ст. 248 КК); 14) особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ч. 1 ст. 258 КК в частині погрози вчинення терористичного акту, якщо вона, до повідомлення їй про підозру у вчиненні злочину, добровільно повідомила право-

охоронним органам про цей злочин і. т. ін. (ч. 6 ст. 258 КК); 15) особа, крім організатора або керівника терористичної групи (організації), звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ст. 258-5 КК, якщо вона добровільно до притягнення до кримінальної відповідальності повідомляють про відмову терористичної діяльності і. т. ін. ... (ч. 4 ст. 258-5 КК); 16) порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ч. 1 ст. 272 КК); 17) порушення під час розроблення, конструювання, виготовлення чи зберігання промислової продукції правил, що стосується (ст. 275 КК); 18) ненадання допомоги судну та особам, що зазнали лиха (ст. 284 КК); 19) ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період чи в разі проведення цільової мобілізації (ст. 336-1 КК); 20) опір представникові влади, крім державного виконавця, під час виконання ними службових обов'язків (ч. 1 ст. 342 КК) та опір працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю під час виконання і. т. ін. ... (ч. 2 ст. 342 КК); 21) примушування давати показання при допиті (ст. 373 КК); 22) завідомо неправдиве надання показання свідка чи потерпілого або завідомо неправдивий висновок експерта під час проведення судового розслідування, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою комісією і. т. ін... (ч.1 ст. 384 КК); 23) відмова свідка від давання показань або відмовка експерта чи перекладача під час провадження досудового розслідування і. т. ін. ... (ст. 385 КК); 24) неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до обмеження волі після закінчення строку виїзду (ч. 2 ст. 390 КК); 25) неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи (ст. 395 КК); 26) непокора, вчинена в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 402 КК); 27) те саме діяння вчинене в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 204 КК); 28) дії, передбачені частинами першою або другою, якщо вони були вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 404 КК); 29) дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 405 КК); 30) чч. 1, 2, 3, ст.407 КК та ч.3 цієї статті (з ознаками вчинення в умовах особливого періоду); 31) нез'явлення з відрадження, відпустки або лікувального закладу (ч. 1 ст. 408 КК), діяння, передбачене частинами першою або другою цієї статті, вчинене в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 408 КК); 32) діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 209 КК); 33) дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті якщо вони вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 410 КК); 34) дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені в умовах воєнного стану; 35) ті самі діяння, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану (ч.2 ст. 413 КК); 36) діяння, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 418 КК); 37) ті самі діяння, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 419 КК); 38) те саме діяння, вчинене в умовах особливого періоду; 39) те саме діяння, вчинене в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 421 КК); 40) діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 425 КК); 41) діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені в умовах особливого періоду (ч. 3 ст. 426 КК);

42) діяння, передбачені частиною першою, другою або третьою цієї статті вчинені в умовах особливого періоду (ч. 4 ст. 426-1КК); 43) те саме діяння, вчинене в умовах особливого періоду (ч. 2 ст. 428 КК); 44) самовільне залишення поля бою під час бою або відмова під час бою діяти зброєю (ст. 429 КК); 45) зловживання в умовах особливого періоду (ч.1 ст. 435КК).

Наведений нами перелік законодавчого відображення часу вчинення злочину в 45 статтях Особливої частини як ознаки об'єктивної сторони, а також звільнення від кримінальної відповідальності спростовує судження, що є в юридичних публікаціях, що час вчинення злочину в якості ознаки кримінально-правового характеру надто обмежено присутній у нормах кримінального законодавства [2, с. 397; 1, с. 119].

Аналіз статей Особливої частини КК України свідчить, що часовий фактор у більшості випадків очевидний і зрозумілий особі, яка застосовує ту чи іншу статтю. Проте слід погодитися з тим, що поняття «часу вчинення злочину» складне (яке складається), і вже в силу цього його з'ясування має деякі особливості, зв'язані зі стикуванням термінів, що його складають, а також, цими термінами є «час» і «вчинення злочину» [2, с. 398]. Слід підтримати позицію В.Б. Малініна, що «самі по собі вони не являють труднощів у з'ясуванні, чого не можливо сказати про їх поєднання. Справа в тому що в цьому випадку приходиться зіштовхуватись з якісними змінами їх змісту. Так, якщо «вчинення злочину» — це виконання особою суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом, то відповідь на питання — чи являється час вчинення суспільно небезпечного діяння, часом вчинення злочину, — завжди був однозначним до прийняття нового КК РФ. Це пояснюється перш за все різними значеннями часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони складу злочину і як підстав дії кримінального закону в часі, а також різницею в конструюванні складів тих або інших злочинів і в особливостях законодавчого формулювання їх об'єктивної сторони» [2, с. 398–399].

Враховуючи, що час вчинення злочину — це поняття правове, а тому визначення, зазвичай, має відображення властиві йому юридичні ознаки. [2, с. 399]. Злочином є «діяння, яке також, як і його злочинні наслідки, знаходить своє законне вираження в ознаках об'єктивної сторони складу злочину. Тому час вчинення злочину — це відрізок часу, в який виконана об'єктивна сторона злочину» [2, с. 399].

Слід погодитись з думкою А.В. Наумова, що «хоча термін «час вчинення злочину» взятий із законодавства..., він використовується в кримінальному праві в двох значеннях. По-перше, час вчинення злочину розуміється як певний часовий період, протягом якого вчинено злочин, відповідно визначається початком дії (бездіяльності) і їх закінченням, має тривалість, і таким чином, не може співпадати тільки з моментом закінчення злочину. По-друге, час вчинення злочину розуміється кримінальним правом як одна з факультативних ознак об'єктивної сторони злочину, тому в низці випадків потребується встановити відповідність часу вчинення злочину названим у законі ознакам» [11, с. 43–44].

Час вчинення злочину набуває кримінально-правового значення, якщо його характеристики задані в законі про кримінальну відповідальність.

Наприклад, мають значення чи тривалість вчинення злочинного діяння (наприклад, самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовців строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу в разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю понад три доби, але не більше місяця (ч. 1 ст. 407 КК), чи здійснення діяння в певний період часу (умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму – ст. 159 КК) [36].

Важливо враховувати, що при конструюванні кримінально-правових норм час вчинення злочину різним чином включається до переліку обов'язкових ознак об'єктивної сторони складу злочину. Іноді час виступає в якості конструктивної ознаки простого складу злочину. Це свідчить про те, що в таких випадках він є не тільки однією із фактичних ознак, за наявності якої дане суспільно небезпечне діяння визначається в законі як злочинне, але й ознакою, що характеризує типові соціальні властивості того чи іншого злочину – характер і ступінь його суспільної небезпечності. Так в ст. 117 КК України передбачена кримінальна відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або зразу після пологів [35].

Часто час являється кваліфікуючою ознакою і утворює кваліфікуючий або особливо кваліфікуючий склад злочинів. Час тут завжди вказує на підвищену (у порівнянні з простим складом злочину) суспільну небезпечність злочину, як правило, в якості кваліфікуючої обставини, виступає вчинення злочину в умовах особливого періоду в складах військових злочинів [36]. Злочинні дії, вчинені в указаний період, характеризуються більшою небезпечністю, вони спричиняють чи здатні спричинити тяжку шкоду або особливо тяжку шкоду, шкоду об'єкту кримінально-правової охорони або забезпечують спричинення шкоди не тільки основному, але й додатковим об'єктам. Це, зокрема, й обумовлює необхідність кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих складів злочину.

Хоча в ч. 3 ст. 4 КК України йдеться про час вчинення злочину, проте правилом, зазначеним в цій статті, слід керуватись не тільки при визначенні часу вчинення злочину, але й при визначенні часу вчинення дії при обставинах, що виключають злочинність діяння (умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, а також при перевищенні заходів необхідних для затримання злочинця – ст. 118 КК України). Для описання в диспозиціях норм Особливої частини КК України часу вчинення злочину, як правило звертаються до понять точного значення, зокрема в статті 407 КК України «Самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем (крім строкової служби), а також нез'явлення його вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад десять діб, але не більше місяця, або хоч і менше десяти діб, але більше трьох діб...» [35].

Важливо звернути увагу на те, що ці поняття характеризуються певною чіткістю, дають можливість особі, яка застосовує закон, з'ясувати обсяг і зміст ознаки часу вчинення злочину, а відповідно, правильно застосувати закон. Змістовне значення таких понять, як «особливий період», може бути з'ясовано шляхом використання відповідних прийомів тлумачення та правил логіки.

Таким чином, підводячи підсумки нашого дослідження часу як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони того чи іншого злочину, передбаченого конкретними статтями Особливої частини КК України можна констатувати, що час вчинення злочину визначається в таких межах, як: 1) у деяких статтях Особливої частини КК України час означає продовження (тривалість) якогось-небудь діяння; 2) час означає — певний період, в який відбувається щось-небудь (тут вирішальне значення має не сама тривалість діяння, а події, при яких діяння вчиняється); 3) час вчинення злочину — це відрізок часу, в який виконана об'єктивна сторона злочину; 4) час вчинення злочину розуміється як певний часовий період, протягом якого вчинено злочин, відповідно визначається початком дії (бездіяльності) і їх закінченням має тривалість, і таким чином, не може співпадати тільки з моментом закінчення злочину; 5) час як конструктивна ознака простого складу злочину; 6) час як кваліфікуюча і особливо кваліфікуюча ознака відповідно таких складів злочинів; 7) час використовується як точне значення і як розуміється зі змісту статті.

Висновки. На підставі викладеного можна запропонувати визначення часу вчинення злочину як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину: «Час вчинення злочину — це певний період (проміжок) або момент, описаний в диспозиції статті Особливої частини КК України, що має кримінально-правове значення, в який відбувається виконання об'єктивної сторони того чи іншого злочину».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. *Панов М.І.* Об'єктивна сторона злочину / М.І. Панов // Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник для юрид. вузів і фак. / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. ; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х. : Право. — 1937. — С. 91—116
2. *Малинин В.Б.* Объективная сторона преступления / В.Б. Малинин // Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. — СПб. : Издание профессора Малинина. — 2005. — С. 237—502.
3. *Кудрявцев В.Н.* Объективная сторона преступления / В.Н. Кудрявцев. — М. : Государственное изд-во юрид. лит., 1960. — 244с.
4. *Тимейко Г.В.* Общее учение об объективной стороне преступления / Г.В. Тимейко. — Ростов-на-Дону : Изд-во Рост. ун-та, 1977 — 216с.
5. *Ковалев М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Ковалев // Советское уголовное право. Часть общая : учебник ; под. ред. Н.А. Беляева и М.И. Ковалева. — М. : Юрид. лит, 1977. — С 144—167.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Укладач і голов. ред. В.Т. Бусел. — К. : Ірпін'я ; ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
7. Руско-Украинский словарь. Том первый А-М. Ред. коллегия : И.А. Башут, И.К. Білодід, С.І. Головащук та ін. — М. : Изд-во «Наукова думка», 1968. — 700 с.
8. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка : Он. 57000 слов / под. ред. Ча.-корф. АН СССР Н.Ю. Шведовой. — 19-е изд. Непр. — М. : Рус. Ез., 1987. — 750с.
9. Словарь по уголовному праву / Отв. ред. проф. А.В. Наумов. — М. : Рус. Изд-во. БЕК, 1997. — 702 с.

10. *Музика А.А.* Час вчинення злочину / А.А. Музика // Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : «Укр. енцикл.», Т.-Я. — 2004. — С. 386—387.
11. *Наумов А.В.* Российское уголовное право. Курс лекций: В 3 Т. Т. 1. Общая часть / А.В. Наумов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2007. — 73 с.
12. *Номоконов В.А.* Объективная сторона преступления / В.А. Номоконов // Полный курс уголовного права : В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, заслуженного деятеля наук РФ А. И. Коробеева. Т.1 : Преступление и наказание. — СПб : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр прес», 2008. — С. 357—387.
13. *Вереша Р.В.* Кримінальне право України. Загальна частина / Р.В. Вереша // Навч. посібник. 4-те вид. перероб. та допов. — К. : Алерта, 2016. — 364с.
14. *Пудовочкин Ю.Е.* Учение о составе преступления / Учебное пособие. — М. : «Юрлитинформ», 2009 — 248с.
15. *Панов М.І.* Обективна сторона злочину / М.І. Панов // Кримінальне право України. Загальна частина : Підручник для юрид. вузів. і фак. / М.І. Бажанов, Ю.В. Баунін, В.І. Борисов та ін.; За ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х. : Право, 1997. — С. 91—116.
16. *Благов Е.В.* Общая часть уголовного права в 20 лекциях: курс лекций / Е.В. Благов. — М. : «Юрлитинформ», 2012. — 344 с.
17. *Городнова О.Н.* Уголовное право России. Общая и Особенная часть: учебно-методический комплекс ; под ред. Н.В. Иванцовой / О.Н. Городнова. — М. : «Юрлитинформ», 2014 — 304 с.
18. *Матвійчук В.К.* Теоритичні та пракладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: монографія / В.К. Матвійчук. — К. : Національна академія управління, 2011 — 368 с.
19. *Гришук В.К.* Кримінальне право України : Загальна частина : Навч. посібник для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. / В.К. Гришук. — К. : Видавничий Дім «Ін Юре» ; 2006. — 568 с.
20. *Ковалев М.И.* Объективная сторона преступления / М.И. Ковалев // Советское Уголовное право. Общая часть. — М. : «Юрид. лит.», 1977. — С. 144—167.
21. *Дурманов Н.Д.* Состав преступления / Н.Д. Дурманов // Советское уголовное право. Часть общая : под. ред. проф. В.Д. Меньшагина, Н.Д. Дураманов, Т.С. Ромашкина. — М. : Гос. изд-во Юридической литературы, 1962. — С. 88—135.
22. *Коржанський М.Й.* Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна. Курс лекцій / За ред. М.Й. Коржанського. — К. : Атіка, 2002. — 432 с.
23. *Бурчак Ф.Г.* Объективная сторона преступления ; Ф.Г. Бурчак / Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть общая. — Киев : Наукова думка, 1985. — С. 106—141.
24. Кримінальне право України. Загальна частина : Схеми. Таблиці. Визначення: Навч. Посібник; за ред. Є.Ф. Фесенка. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 272 с.
25. *Таганцев Н.С.* Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. В 2 Т. Т. 1. / Н.С. Таганцев. — М. : Наука, 1994. — 380с.
26. *Бажанов М.І.* Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / М.І. Бажанов, — М. : Юрінком Інтер, 2005. — 340с.
27. Кримінальне право. Загальна частина : мультимедійний навч. посібник [Електронний ресурс] : http://www.natau.kiev.ua/books/minp_krum_pravo_zab/
28. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник [Електронний ресурс] Ю.В. Александров, В.І. Антипов, М.В. Володько, та ін. За ред. М.І. Мельника В.Н. Клименка. — К. : Юридична думка, 2004 — 352 с.

29. Уголовной кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 ; № 63-Ф 3 (ред. от 03.02.2014 г. с изменениями, вступившими в силу 15.02.2014 г.) [Электронный ресурс] : <http://zakonbase.ru/ugolovny-kodeks/>

30. *Василенко В.Д.* Поняття часу вчинення злочину як ознаки об'єктивної сторони складу злочину : порівняльний аналіз / В.Д. Василенко // Судова енциклопедія. — 2015 . — № 1(38). — С. 25—29.

31. *Игнатов А.Н.* Лекция 1. Введения в изучения уголовного права. Уголовный закон / А.Н. Игнатов ; под ред. Ю.А. Красикова. — М. : Норма, 1996. — 55 с.

32. *Блум М.И.* Обратная сила уголовного закона. Действие уголовного закона во времени / М.И. Блум, А.А. Тилле. — М. : Юрид. лит., 1969. — 136 с.

33. *Якубов А.Е.* Теория и практика уголовного права и уголовного процесса. Глава 8 [Электронный ресурс] А.Е. Якубов — Режим доступа http://www.pragovazbibsit/books_618_page

34. *Джамиян С.М.* Некоторые проблемы определения времени совершения преступления / С.М. Джамиян // Общество и цивилизация в XXI веке : Тенденции и перспективы развития. — Томск : Юридический институт ТГУ, 2016. — С. 14—21.

35. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 // Відомості Верховної ради України — 2001. — № 25—26. — Ст.131.

36. *Галиакбаров Р.Р.* Уголовное право. Общая часть/ Р.Р. Галиакбаров. — Краснодар. : Изд-во Кубан. гос. аграр. ун-та, 1999. — 280с.

37. Блум М.И. Вопросы борьбы с преступностью : ученые записки / М.И. Блум ; отв. ред. А. Лиеле. — Рига : Изд-во Латвийского ун-та, 1974. — Вып. 212. — С. 2—15.

38. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and Dj, prof. N. F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg; "Yuridichesky Centei Press", 2001. — 234 p.

39. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : "Yuridichesky Center — Press", 2001. — 298 p.

40. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : "Yuridichesky Center — Press", 2002. — 366 p.

41. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St Petersburg : "Yuridichesky Center — Press", 2002. — 226 p.

42. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : "Yuridichesky Center — Press", 2002. — 366 p.

REFERENCES

1. *Панов М.И.* Obiektyva storona zlochynu / M.I. Panov // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : Pidruchnyk dlia yuryd. vuziv i fak. / M.I. Bazhanov, Yu.V. Baulin, V.I. Borysov ta in. ; za red. prof. M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. — Kh. : Pravo. — 1937. — S. 91—116

2. *Malinin V.B.* Obektivnaja storona prestuplenija / V.B. Malinin // Jenciklopedija ugovnogo prava. T. 4. Sostav prestuplenija. — SPb. : Izdanie professora Malinina. — 2005. — S. 237—502.

3. *Kudrjavcev V.N.* Obektivnaja storona prestuplenija / V.N. Kudrjavcev. — M. : Gosudarstvennoe izd-vo jurid. lit., 1960. — 244 s.
4. *Timejko G.V.* Obshee uchenie ob obektivnoj storone prestuplenija / G.V. Timejko. — Rostov-na-Donu : Izd-vo Rost. un-ta, 1977 — 216 s.
5. *Kovalev M.I.* Obektivnaja storona prestuplenija / M. I. Kovalev // Sovetskoe ugovolnoe pravo. Chast' obshhaja : uchebnik ; pod. red. N. A. Beljaeva i M.I. Kovaleva. — M. : Jurid. lit, 1977. — S 144—167.
6. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / Ukladach i holov. red. V. T. Busel. — K. : Irpin ; VTF "Perun", 2005. — 1728 s.
7. Rusko-Ukraynyskyi slovar. Tom pervyi A-M. Red. kolehiia : Y. A. Bashut, I.K. Bilodid, S. I. Holovashchuk ta in. — : Izd-vo "Naukova dumka", 1968. — 700 s.
8. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazika : On. 57000 slov / pod. red. Cha.-korf. AN SSSR N. Ju. Shvedovoj. — 19-e izd. Nepr. — M. : Rus. Ez., 1987. — 750 s.
9. Slovar' po ugovolnomu pravu / Otv. red. prof. A.V. Naumov. — M. : Rus. Izd-vo. BEK, 1997. — 702 s.
10. *Muzyka A.A.* Chas vchynennia zlochynu /A.A. Muzyka // Yurydychna entsyklopediia : V 6 t. / Redkol. : Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. — K. : "Ukr. entsykl.", T.-Ya. — 2004. — S. 386—387.
11. *Naumov A.V.* Rosijskoe ugovolnoe pravo. Kurs lekcij: V 3 T. T. 1. Obshhaja chast' / A.V. Naumov. — 4-e izd., pererab. i dop. — M. : Volters Kluver, 2007. — 73 s.
12. *Nomokonov V.A.* Obektivnaja storona prestuplenija / V.A. Nomokonov // Polnyj kurs ugovolnogo prava : V 5 t. / Pod red. dokt. jurid. nauk. prof., zaslužennogo dejatelja nauk RF A.I. Korobeeva. T. 1 : Prestuplenie i nakazanie. — SPB : Izd-vo R. Aslanova "Juridicheskij centr press", 2008. — S. 357—387.
13. *Veresha R.V.* Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna / R.V. Veresha // Navch. posibnyk. 4-te vyd. pererob. ta dopov. — K. : Alerta, 2016. — 364 s.
14. *Pudovochkin Ju.E.* Uchenie o sostave prestuplenija / Uchebnoe posobie. — M. : "Jurlitinform", 2009 — 248 s.
15. *Panov M.I.* Obiektivna storona zlochynu / M.I. Panov // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : Pidruchnyk dlia yuryd. vuziv. i fak. / M.I. Bazhanov, Yu.V. Baunin, V.I. Borysov ta in.; Za red. profesoriv M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. — Kh. : Pravo, 1997. — S. 91—116.
16. *Blagov E.V.* Obshhaja chast' ugovolnogo prava v 20 lekcijah: kurs lekcij / E.V. Blagov. — M. : "Jurlitinform", 2012. — 344 s.
17. *Gorodnova O.N.* Ugolovnoe pravo Rossii. Obshhaja i Osobennaja chast': uchebno-metodicheskij kompleks ; pod red. N.V. Ivancovoj / O.N. Gorodnova. — M. : "Jurlitinform", 2014 — 304 s.
18. *Matviichuk V.K.* Teorytychni ta prakladni problemy kryminalno-pravovoi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: monohrafiia / V.K. Matviichuk. — K. : Natsionalna akademiia upravlinnia, 2011 — 368 s.
19. *Hryshchuk V.K.* Kryminalne pravo Ukrainy : Zahalna chastyna : Navch. posibnyk dlia studentiv yuryd. fak. vyshch. navch. zakl. / V.K. Hryshchuk. — K. : Vydavnychy Dim "In Yure" ; 2006. — 568 s.
20. *Kovalev M.I.* Obektivnaja storona prestuplenija / M.I. Kovalev // Sovetskoe Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast'. — M. : "Jurid. lit.", 1977. — S. 144 —167.
21. *Durmanov N.D.* Sostav prestuplenija / N.D. Durmanov // Sovetskoe ugovolnoe pravo. Chast' obshhaja : pod. red. prof. V.D. Men'shagina, N.D. Duramanov, T.S. Romashkina. — M. : Gos. izd-vo Juridichiskoj literatury, 1962. — S. 88—135.

22. *Korzhanskyi M.Y.* Kryminalne pravo i zakonodavstvo Ukrainy. Chastyna zahalna. Kurs leksii / Za red. M.Y. Korzhanskoho. — K. : Atika, 2002. — 432 s.

23. *Burchak F.G.* Obektivnaja storona prestuplenija ; F.G. Burchak / Ugolovnoe pravo Ukrainskoj SSR na sovremennom jetape. Chast' obshhaja. — Kiev : Naukova dumka, 1985. — S. 106–141.

24. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : Skhemy. Tablytsi. Vyznachennia: Navch. Posibnyk; za red. Ye.F. Fesenka. — K. : Yurinkom Inter, 2007. — 272 s.

25. *Tagancev N.S.* Russkoe ugovolnoe pravo. Lekcii. Chast' obshhaja. V 2 T. T. 1. / N.S. Tagancev. — M. : Nauka, 1994. — 380 s.

26. *Bazhanov M.I.* Kryminalne pravo Ukrainy : Osoblyva chastyna : pidruchnyk / M.I. Bazhanov, — M. : Yurinkom Inter, 2005. — 340 s.

27. Kryminalne pravo. Zahalna chastyna : multymediinyi navch. posibnyk [Elektronnyi resurs] : http://www.natau.kiev.ua/books/minp_krum_pravo_zab/

28. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : pidruchnyk [Elektronnyi resurs] Yu.V. Aleksandrov, V.I. Antypov, M.V. Volodko, ta in. Za red. M.I. Melnyka V.N. Klymenka. — K. : Yurydychna dumka, 2004 — 352 s.

29. Ugolovnoj kodeks Rossijskoj Federacii ot 13.06.1996 ; № 63-F 3 (red. ot 03.02.2014 g. s izmenenijami, vstupivshimi v silu 15.02.2014 g.) [Elektronnyi resurs] : <http://zakonbase.ru/ugolovny-kodeks/>

30. *Vasylenko V.D.* Poniattia chasu vchynennia zlochynu yak oznaky obiektyvnoi storony skladu zlochynu : porivnialnyi analiz / V.D. Vasylenko // Sudova entsyklopediia. — 2015. — № 1(38). — S. 25–29.

31. *Ignatov A.N.* Lekcija 1. Vvedenija v izuchenija ugovolnogo prava. Ugolovnyj zakon / A.N. Ignatov ; pod red. Ju.A. Krasikova. — M. : Norma, 1996. — 55 s.

32. *Blum M.I.* Obratnaja sila ugovolnogo zakona. Dejstvie ugovolnogo zakona vo vremeni / M.I. Blum, A.A. Tille. — M. : Jurid. lit., 1969. — 136 s.

33. *Jakubov A.E.* Teoriija i praktika ugovolnogo prava i ugovolnogo processa. Glava 8 [Elektronnyi resurs] A.E. Jakubov — Rezhim dostupa http://www.pravovazbibsit/books_618_page

34. *Dzhamiljan S.M.* Nekotorye problemy opredelenija vremeni sovershenija prestuplenija / S.M. Dzhamiljan // Obshhestvo i civilizacija v XXI veke : Tendencii i perspektivy razvitiija. — Tomsk : Juridicheskij institut TGU, 2016. — S. 14–21.

35. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 // Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy — 2001. — № 25–26. — St.131.

36. *Galiakbarov R.R.* Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast' / R.R. Galiakbarov. — Krasnodar. : Izd-vo Kuban. gos. agrar. un-ta, 1999. — 280 s.

37. *Blum M.I.* Voprosi bor'by s prestupnost'ju : uchenye zapiski / M.I. Blum ; otv. red. A. Liede. — Riga : Izd-vo Latvijskogo un-ta, 1974. — Vyp. 212. — S. 2–15.

38. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and Dj, prof. N.F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg; "Yuridicheskij Centei Press", 2001. — 234 p.

39. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : "Yuridicheskij Center — Press", 2001. — 298 p.

40. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : "Yuridicheskij Center — Press", 2002. — 366 p.

41. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.

42. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn.V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

Семенюк Н.М. Поняття часу вчинення злочину як ознаки об’єктивної сторони злочину за кримінальним правом України

У статті досліджується проблема часу вчинення злочину як ознаки об’єктивної сторони злочину. Автор з’ясовує існуючі погляди на поняття часу вчинення злочину як ознаки об’єктивної сторони злочину та виокремлює з них позитивні положення. У роботі здійснюється аналіз позначення часу вчинення злочину в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України. На підставі дослідження запропоноване авторське поняття часу вчинення злочину як ознаки об’єктивної сторони злочину

Ключові слова: час, вчинення злочину, поняття «часу вчинення злочину», об’єктивна ознака злочину, період, проміжок часу, часовий період, значення терміну «час вчинення злочину».

Семенюк Н.М. Понятие времени совершения преступления как признака объективной стороны преступления по уголовному праву Украины

В статье исследуется проблема времени совершения преступления как признака объективной стороны преступления. Автор выясняет существующие взгляды на понятие времени совершения преступления как признака объективной стороны преступления и выделяет из них положительные определения. В работе осуществляется анализ обозначения времени совершения преступления в статьях Особенной части Уголовного кодекса Украины. На основании исследования предложено авторское понятие времени совершения преступления как признака объективной стороны преступления.

Ключевые слова: время, совершение преступления, понятие «времени совершения преступления», объективный признак преступления, период, промежуток времени, временной период, значение термина «время совершения преступления».

Semenyuk N. The Concept of the Time of Commission as an Element of the Objective Aspect of a Crime under Criminal Code of Ukraine

The article examines the matter of the time of commission of a crime as an element of the objective aspect of a crime. For the purpose of the in-depth study of the declared topic, the author refers to reference sources, to clarify the terms "time", "time of commission of a crime". Based on the reference sources in the work, positive provisions are allocated that helped to understand the time of commission of a crime as an element of the objective aspect under the Criminal Code of Ukraine. In addition, the author consistently finds out the views of specialists in the field of criminal law regarding the understanding of the time of commission of a crime as an element of the objective aspect of a crime under the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: Time; Crime; Concept of "the Time of Commission of a Crime"; Objective Evidence of a Crime; Period; Time Period; Meaning of the Term "Time of Commission of a Crime"

Стаття надійшла до редакції: 16.08. 2017.